

Elemzik az ötleteknek-elgondolásoknak azokat a csoportjait, amelyeket más tudományok hat kiemelkedő brit információs szakembertől vettek át (Bertram Brookes, Cyril Cleverdon, Robert Fairthorne, Jason Farradane, Maurice Line és Brian Vickery). A hivatkozásokat a következő hivatkozásmutatók alapján számlálták össze: Science Citation Index, Social Science Citation Index, Arts and Humanities Citation Index. A cikk tárgyalja az alkalmazott módszer korlátait, és további kérdéseket javasol kutatásra.

(Autoref. alapján)

Információgazdálkodás (Information management)

91/179

BOON, J.A.: Information management: an educational perspective = South Afr.J.Lib. Inf. Sci. 58.vol. 1990. 4.no. 319-327.p. Bibliogr. 42 tétel.

Információgazdálkodás – oktatási szempontból

Információs szervezés; Informatika; Tanterv, óraterv

Az információmenedzsment realitás, amelyet a tájékoztatási szolgáltatásoknak és az információs szakembereknek egyaránt figyelembe kell venniük. A változó megközelítéseken és véleményeken kívül tanulmányozni kell az elmélet és gyakorlat új területeit is, valamint az új ismeretek elsajátítása is szükséges. A szerző először röviden megvilágítja az információmenedzsment fogalmát, majd felsorolja funkcióit. Ismerteti az információtudomány és az információmenedzsment kapcsolatát, végül javaslatot tesz egy információtudományi és egy információmenedzsment témájú tantervre.

(Autoref.)

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Nemzetközi könyvtári és tájékoztatási politika

91/180

LUPOVICI, Christian: Les bibliothèques à l'heure européenne... = Documentaliste. 27.vol. 1990. 6.no. 297-300.p.

Res. angol nyelven.

Könyvtárak és a közös Európa – interjú Christian Lupovicivel, a CFPPA (Comité français de pilotage du Plan d'action pour les bibliothèques) elnökével

Könyvtári tanács -országok; Könyvtárpolitika; Munkaterv

Az Európai Közösségek Bizottsága nemrégiben egy feladattervet dolgozott ki a könyvtárak számára, amelynek célja a közös Európa könyvtár- és információügyének fejlesztése-összehangolása. A terv nagy hangsúlyt helyez az új információtechnológiák hatékony kihasználására, alapvető kérdésnek tartva a szabványosítást és a nemzetközi együttműködést. A terv kivitelezésének előmozdítására a Bizottság minden országban egy koordinációs központ felállítását javasolja. Franciaországban már megalakult ez a bázis szerv: a Comité français de pilotage du Plan d'action pour les bibliothèques de la Communauté européenne (CFPPA). A riportban e bizottság elnöke megvilágítja, hogy mi célból és hogyan dolgozik ez a szervezet.

(Autoref.)

91/181

STEVAN, Günter – TREVISAN, Giorgio: CEC policy to promote the European information services market = Aslib Proc. 43.vol. 1991. 2/3.no. 27-35.p.

Az Európai Közösség törekvései az európai információpiac fejlesztésére

Együttműködés -nemzetközi; Fejlesztési terv; Információipar; Információpiac; Nemzetközi szervezet

Az európai információpiac megerősítéséért az EK Bizottsága 1975 óta többféle program keretében tevékenykedik. A kutató-fejlesztő munka információkkal történő ellátásán kívül egyre növekszik az igény az információk iránt a pénzügyi, a közlekedési és az idegenforgalmi ágazatban is. Az egyes polgárok életének alakulását is nagyban befolyásolja az információhoz jutás lehetősége, ami egyben Európa demokratikus fejlődésének záloga.

A világ elektronikus információs szolgáltatásainak piacán Európa pozíciója sokkal szerényebb, mint amilyen lehetne. Az online szolgáltatások száma (nem számítva bele a videotextet) az Amerikai Egyesült Államokénak csak egyharmada. Az 1987-ben előállított adatbázisok száma az Európai Közösség országaiban fele annyi volt, mint az USA-ban, ahol az adatbázisok 83%-át ipari szervezetek állítják elő. Európában ezek többségét (55%) nem-profit szervezetek készítik. A hetvenes években, az Euronet DIANE hálózat kiépítése előtt az európai-amerikai piac aránya 1:10-hez volt, ezt sikerült a Bizottság erőfeszítéseinek köszönhetően 1:3-ra megváltoztatni. A jelenlegi egyforma növekedési sebesség mellett is féltő, hogy az arány ismét romlani fog. A Közösség által előállított szakmai adatbázisok aránya 1982 és 1987 között megháromszorozódott, és ami még fontosabb, 1987-ben az ún. értékkel növelt (value-added), azaz a faktografikus és forrásadatokat közlő adatbázisok aránya 70%-ra nőtt az 1982-es 30%-ról.

A Közösségnek azt az óhaját, hogy az információszolgáltatásban hangsúlyosabb szerepet kapjon a piac, az IMPACT néven elindított információs programja támogatja. A kétéves, 36 millió ECU-s első szakaszt (1989-90) egy öt éves időtartam (1991-1995) követi.

Az első szakasz célkitűzései az alábbiak voltak:

- az információszolgáltatások belső piacának létrehozása;
- az európai információellátó cégek versenyképességének növelése;

- a fejlett információs rendszerek elterjesztése;
- a Közösség információpolitikájának egységesítése és megerősítése.

Az IMPACT hat akcióprogramból áll:

1. egy 70 tudósítóból álló európai megfigyelő hálózat működtetése az információszolgáltatók piacának jobb felmérésére és statisztikai adatok szolgáltatására a Bizottság információpolitikájához;

2. az információ és a kommunikáció jogi kérdéseinek szakértőiből álló tanácsadó csoport létrehozása és foglalkoztatása az elektronikus információs szolgáltatások jogi problémáinak kezelésére;

3. olyan irányelvek kidolgozása, amelyek lehetővé teszik az állami és a magánszektor közötti együttműködés fokozását az információpiac fejlesztése érdekében;

4. kísérleti programok és bemutatók megszervezése a kulcságazatokban (intelligens interfészek, képbankok, idegenforgalmi, közúti szállítási, szabadalmi és szabvány-információk);

5. az európai információs szolgáltatások használatának előmozdítása, pl. az ECHO adatbázisszolgáltató vállalaton keresztül elérhető ingyenes szolgáltatások útján;

6. ötéves cselekvési program kidolgozása az új technológiáknak a könyvtárakban való bevezetésére, ez utóbbi a közösségi kutatási-fejlesztési program részét is képezi.

Az európai információpiac fejlődése nem kis mértékben azon is fog múlni, hogy sikerül-e a fejlett és kevésbé fejlett térségek közötti különbségeket csökkenteni és a programok költségviselési- és munkaterheit megosztani.

Az IMPACT második szakaszára vonatkozó javالاتokat 1991 elején terjesztették a Tanács elé az alábbi cselekvési tervekkel: a piacismeret javítása; a jogi és az adminisztratív akadályok kiküszöbölése; az információs kultúra és szolgáltatások egyszerűsítése; az állami és a magánszektor közötti költségmegosztással megvalósított kezdeményezések támogatása.

(Kovács Lászlóné)

91/182

GÖDAN, Jürgen Christoph: Zugang von EG-Auslandern zum bibliothekarischen Beruf = Biblio-

theksdienst. 24.Jg. 1990. 11.no. 1513-1520.p.
Bibliogr.

Az Európai Közösségen kívüli országok szakembereinek megjelenése a könyvtári szakmában Németországban

Jogszabály -más területről; Munkabér, alkalmazás

A német könyvtáros egyesület jogi bizottsága foglalkozott a külföldiek várható munkavállalási kérdéseivel. A cikk a közszolgálati és más munkahelyek, a munkavállalás és az alkalmaztatás közötti jogi különbségeket kísérli meg tisztázni, és ennek a könyvtári munkahelyekre gyakorolt hatásait vizsgálja.

Az Európai Gazdasági Közösség munkavállalási kérdéseket szabályozó szerződése értelmében 1992-től minden tagállam állampolgárainak joga lesz egymás országaiban munkát vállalni, nem vonatkozik azonban ez a szabály a közigazgatási munkahelyekre. Németországban a tudományos könyvtárak nagy része a kultúrigazgatás, és ily módon a közigazgatás körébe tartozik. Tisztázni kell tehát, hogy ezekben a könyvtárakban a közalkalmazotti könyvtárosi munkakörök milyen elbírálás alá esnek, illetve ezen a téren is igazodni kell az Európai Bíróság előírásaihoz.

A felsőfokú képesítések kölcsönös elismerése a könyvtárosképző főiskolákon nyert diplomákra is értelemszerűen vonatkozni fog. Az irányvonalak szerint csak a minimálisan hároméves képzéssel megszerzett végzettségeket ismerik majd el, ami azt jelenti, hogy az egyetemeken kívül a főiskolai képzés is ebbe a körbe fog tartozni, amennyiben az minimálisan három éves. A tagállamok közötti képzési eltérések csökkentése érdekében egyeztetni kell a tagországoknak egymással a tanterveket, vizsgakövetelményeket és a szakmai tapasztalatokat. A német könyvtáros egyesületnek a szakemberképzésre vonatkozó vizsgálata eredményétől függően fog kiderülni, hogy mely országokkal szükséges a fenti egyeztető munkát elvégezni.

(Kovács Lászlóné)

91/183

DAVIES, Eric J.: Information scientists and 1992: a personal view from a British perspective = J.Inf.Sci. 16.vol. 1990. 5.no. 327-335.p. Bibliogr. 19 tétel.

Információs szakemberek és 1992: személyes vélemény brit nézőpontból

Tájékoztatási politika

Bár a szkeptikusok kétlik, hogy 1992-re megvalósulhat az európai államok közötti közös piac (single market), annyi azonban mindenképpen bizonyos – a szerző szerint –, hogy a célkitűzések eléréséért való munkálkodásban nem fognak megtorpanni. A mi szakmánkban is szembe kell tehát nézni mindazokkal a kihívásokkal, amelyek ezt a célt érintik.

Hét kérdéskörben veszi számba a cikk mindazokat a szempontokat, amelyekre az információs szakembereknek e folyamatban kiemelt figyelmet kell fordítaniuk az Európai Közösség tagországaiban, különös tekintettel Nagy-Britanniára:

1. a végzett munka minősége és mennyisége;
2. képzési és oktatási kérdések;
3. információpiac és marketing tevékenység;
4. a szolgáltatások között kialakult versenyhelyzet és a foglalkoztatottság kérdése;
5. a nyelvismeret fontossága;
6. az Európára vonatkozó információk sokasága;
7. információtechnológia.

1. Az igényesebb és hatékonyabb munkavégzés kívánalma minden szakmát érinteni fog, nem kivétel ez alól az információipar területe sem. Itt külön terhet jelent majd a közös piacról magáról szóló információk sokaságának kezelése és szolgáltatása. Egyre nő az igény a közös piaccal kapcsolatos szabványokra, termékekre, szolgáltatásokra, nyersanyagokra, szervezetekre, jogszabályokra vonatkozó információk iránt.

2. Mind több az a tudnivaló, melyeket az információs szakembereknek el kell sajátítani. Szükség van a közös piac szakmai és módszertani ismereteinek összehangolására és egyeztetni kell a tagállamok között a kvalifikációs igényeket is. Nagy-Britanniában az e téren szükséges tennivalókat a Library Association és az Institut of Information Scientists vállalta fel.

91/184

GUDKOV, N.N.: Ot razobšennosti k edinoj bibliotečnoj politike = Sov.Bibliotekoved. 1990. 5.no. 9-22.p. Bibliogr.

Az elkülönüléstől az egységes könyvtárpolitika felé*Könyvtárpolitika*

A szovjet könyvtárügy a mennyiségi mutatók szerint sok tekintetben rangelső a világon. Minőségi mutatói vonatkozásában viszont annál rosszabb a helyzet. A Szovjetunió Állami Ágazatközi Könyvtári Bizottsága 1988. évi plenumán ennek okait a következőkre vezették vissza: az irányító szervek nem kezelték az ügyet súlyának megfelelően, nincs egységes szakmai irányítás az országban, magasak az ágazati akadályok a szak- és ésszerű törekvések előtt. A szovjet könyvtárügy két szervezési elvét, az ágazati (több mint 100 ágazat létezik!) és a területit nem sikerült dialektikus egységbe szervezni.

E bajok oknyomozását szerzőnk Lenin könyvtári és könyvtárügyi instrukciójánál kezdi, s bemutatja, hogy ezeket az instrukciókat tulajdonképpen a kezdetek kezdetétől mind a mai napig szabotálták és szabotálják az illetékes szervek. A lenini „egységes és tervszerű könyvtári szervezet” csak a verbalizmus szintjén valósult meg.

Ahhoz, hogy a szovjet könyvtárügy e széttöredezettsége és ennek folyamányaként minőségi elmaradottsága megszűnjék, végre egységes könyvtárpolitikát kellene megvalósítani. E célból teljhatalmú, az ártalmas ágazati törekvéseket megvétózni képes központi szervezetet kellene létrehozni, az Ágazatközi Könyvtári Bizottságot. E bizottság hatásköre a következő jogosítványokból alakulna ki: a) könyvtárügyi instrukciók, jogszabályok és törvények csak a bizottság előzetes egyetértésével adhatók ki; b) a bizottság döntéseinek végrehajtása minden állami szerv számára kötelező; c) a bizottság jogszabályok kiadását kezdeményezheti. A bizottság tevékenységéért a minisztertanácsnak és a Legfelső Szovjetnek tartoznék felelősséggel. (A referáló kivételesen megengedi magának a következő

3. A közös piac nemcsak a termékek egységességét fogja jelenteni, de a munkaerőét is. A 320 millió munkaerőt kitevő piac hangsúlyosan fogja érinteni az információs szakembereket. Az információpiac híreinek propagálására programok (pl. IMPACT) és tájékoztatási eszközök (pl. Official Journal, Advanced Information Report) szolgálnak.

4. A szolgáltatások terén kialakuló versenyhelyzetben a felhasználó joggal várhatja el, hogy nagyobb választékot, jobb minőséget kapjon, és szolid áron. Nem elképzelhetetlen a jövőben az sem, hogy egyik-másik tagországban hozzon létre a privát szektor olyan szolgáltatásokat, mint pl. a British Library dokumentumellátó központja. Miért is ragaszkodnának a nemzeti intézményhez, ha annak feladatait egy multinacionális vagy egy külföldi cég jobban és alacsonyabb áron megvalósítaná.

5. Az angolokról gyakran mondják, hogy nem tudnak idegen nyelveket. El kell érni, hogy az információs szektorban sokkal többen legyenek képesek hatékonyan tárgyalni más európai nyelveken, és nem csak nyelvüket, de kultúrájukat és társadalmi szokásaikat is ismerjék meg.

6. Az információs források megismertetése érdekében már eddig is sokat tettek a brit európai dokumentációs központok (European Documentation Centres, EDC). Az EDC könyvtárosok egyesülete által kiadott *European Access* című folyóiratot érdemes külön megemlíteni mint a szakmai tájékoztatás egyik alapvető eszközét.

7. Az információtechnológia lehetőségein (CD-ROM, online) nyugvó gazdag választék áll a jobb tájékoztatás szolgálatában. Az eltérő rendszereknek, különböző szabványok szerinti adatoknak vételre alkalmassá tételéért folyik a fejlesztő munka.

A közös piac létrejötte nem fogja az európai országok közötti kulturális és nemzeti eltéréseket feloldani, de remélhetően képes lesz jobb légkört teremteni a kereskedéshez, a munkához és a tanuláshoz.

(Kovács Lászlóné)

Lásd még 241

megjegyzést: az elképzelés annyira „régimódi”, annyira ellentétben áll a szovjet társadalom mai mozgásával, hogy már-már mosolyra fakaszt.)

(Futala Tibor)

91/185

KLEŠUK, S.E.: Informaciá, biblioteka i čital' v pravovom socialističeskom obšestve = Naučn.-Teh.Bibl.SSSR. 1990. 11.no. 3-7.p. Bibliogr. 31 tétel.

Az információ, a könyvtár és az olvasó a jog-szerű szocialista társadalomban

Könyvtárügy; Olvasó; Tájékoztatási rendszer; Társadalmi követelmények

A Szovjetunióban az 1989-1990-ben hozott – nálunk így mondanánk – „sarkalatos” törvények betűje és szelleme tulajdonképpen minden más létező törvényt hatályon kívül helyez. Nem kivétel ez alól a könyvtári törvény sem. Másfelől azonban még mindig sok minden hiányzik ahhoz, hogy az ország társadalmi-gazdasági átalakulása és demokratizálódása szilárd törvényi bázison menjen végbe.

A könyvtár- és tájékoztatásügyben is nagy a zűrzavar, s azok a koncepciók, amelyek e téren „peresztrojka-dokumentumként” próbálják „eladni magukat”, éppen az ellenkezőjéről tanuskodnak.

Így mindenekelőtt ilyenek, ilyen álságos dokumentumnak lehet tekinteni az Orosz Föderáció könyvtárügye fejlődésének 1990 és 2005 közötti időszakra vonatkozó prognózisát. Ebből kiderül, hogy készítői még nem „felejtették el” a „két világ – két erkölcs”, a „két világ – két kultúra” jelszavát. Ez a dokumentum semmiképpen sem lehet kiindulópontja a könyvtárügy eszmei-filozófiai megújulásának.

És ugyanígy: a VINITI és a VNIISI által kimunkált két koncepció sem állhat a szovjet társadalom informatizálásának tengelyében. Részint azért nem, mert mindkettő eltekint a könyvtárak szolgáltatásainak ilyen irányba történő fejlesztésétől, részint pedig azért nem, mert a szovjet társadalom informatizálásához mindmáig hiányoznak a társadalmi, gazdasági és pszichológiai előfeltételek.

Más kérdés, hogy pillanatnyilag a könyvtárak sincsenek felkészülve arra, hogy informatizálódásuk révén nagyobb szerepet játsszanak a társadalom és a gazdaság „innoválásában”. Az eddigi eredmények e téren szórványosak és koncepciótlanok. A szomorú elmaradottságnak két oka van. Az egyik a könyvtáros munkaerő olcsósága, a másik: a számítógépesítési koncepciók uniformizáltsága, amelyek fel sem vetik a „hol kell – hol nem kell” kérdéseit, s így a „mindent vagy semmit” beállítódottságuk folytán lehetetlenülnek el.

Végül: a szovjet jogi dokumentumok eddig nem ismerték a személyiség szabadságának fogalmát, nem ismerték el a személyiség státuszát. A jelenlegi könyvtári törvényben sincs ez másként, pedig az új vagy megújuló könyvtárügy ezen áll vagy bukik. Ezért alapvető fordulatnak kell beállnia az olvasó és a könyvtáros viszonyában.

Összefoglalva: van mitől „megszabadulni” és van mit csinálni a szovjet könyvtár- és tájékoztatásügyben annak érdekében, hogy a peresztrojka itt is „folyamatba tétessék”.

(Futala Tibor)

91/186

ZARZEBSKI, Tadeusz: Politika biblioteczna i jej problemy = Bibliotekarz. 57.rok. 1990. 10/11.no. 22-26.p. Bibliogr. 6 tétel.

Lengyelország: könyvtárpolitika és a vele kapcsolatos problémák

Könyvtárpolitika

A cikk előadásként egy könyvtáros egyesületi tanácskozáson hangzott el 1990 januárjában. A könyvtárpolitika fogalmának meghatározásából indul ki. Ez a következő: a könyvtárpolitika egy ország könyvtári vonatkozású ügyeinek irányítására való képesség.

A könyvtárpolitika koronként más-más tartalmat nyer. A második világháború után az ország könyvtári ellátásának rekonstrukciójára kellett koncentrálnia. Mai feladatai a következők lennének: kapcsolattartás a tudomány-, oktatás-, közművelődés- és gazdaságpolitikával a könyvtári-információs ellátás fejlesztése érdekében; az előbbi kapcsolatok lehetőségeit hasznosítva gondoskodás a „kulcskérdések” (képzés, továbbkép-

zés, állománygyarapítás, könyvtárépítés és felszerelés) megoldásáról; a könyvtár- és tájékoztatásügy endogén fejlődésének menedzselése.

E célból mindenekelőtt az Állami Könyvtári Tanács helyzetét kellene úgy megerősíteni, hogy érdekeltségi körében teljes autonómiával és autoritással rendelkezék. Hogy az állami struktúra mely „bugyrában” helyezkedjék el, arra három lehetőség is van (Kulturális Minisztérium, Minisztertanács, Sejm). A szerző a Kulturális Minisztérium mellett szavaz, azzal, hogy e tanácsnak legyen végrehajtó szerve (a Nemzeti Könyvtárba telepítve), illetve hogy fölötte a könyvtárfenntartó tárca minisztereiből álló kollégium is működjék.

A Könyvtáros Egyesület részint küldötteinek a tanácsban végzett munkájával, részint a tanács tervezett döntéseinek „plebiszcitumokkal” való véleményezésével venne részt az állami könyvtárpolitikában. (E célból a tanácsnak információs híradóban kellene tájékoztatnia szándékai felől.)

(Futala Tibor)

91/187

HARTIKAINEN, Eero: Library services in Eastern Finland = Scand.Public Libr.Q. 23.vol. 1990. 4.no. 6-9.p.

Könyvtári szolgáltatások Kelet-Finnországban

Együtműködés -nemzetközi; Könyvtárépület -városi, megyei; Közművelődési könyvtár; Mozgókönyvtár; Szolgáltatások

1988-ban nyílt meg az „Atalante terv” alapján készült közművelődési könyvtár Észak-Finnországban, Kuhmoban. A díjnyertes pályázat címe az épület hajószerű kialakítására utal, a felhasznált anyagok (fa, acél, üveg) és megoldások világos, levegős, kellemes belső teret eredményeztek.

Egy szinten helyezkednek el a különböző olvasói terek: gyermekek számára olvasóterem, kölcsönző, zenehallgatásra szolgáló terem és játszószoza, felnőtteknek olvasóterem, referenszsoza, helytörténeti gyűjtemény, katalógustér, információs és kölcsönző pult. A központi könyvtáron kívül két bibliobusz biztosítja a szétszórta település könyvtári ellátását. A könyvtárban számítógéphálózat működik, gyakorlatilag minden munkafolyamatot gépesítettek az állománygyara-

pítástól a kölcsönzésen és információkeresésen át a törlésig. Az olvasói terekben sok terminál áll a használók rendelkezésére. A mozgókönyvtárak mikroszámtógépein levő adatbázisokat naponta aktualizálják.

Az idős vagy mozgásukban korlátozott emberek számára házhoz szállítják a kért dokumentumokat. E szociális munka nagyon fontos, mert rendszeres kapcsolatot biztosít az otthonukból kimozdulni nem tudó embereknek a külvilággal. A könyvtárosok részéről magas fokú empátiát és odaadást igényel ez a szolgáltatás, hiszen a telefonon történő időpont- és kívánságegyeztetés, valamint a látogatás mind lehetőséget kínál a magányos emberek problémáinak feloldására. Átlagosan mintegy százan veszik igénybe a könyvtárnak ezt a szolgáltatását.

A bibliobuszok 250 ponton nyújtanak könyvtári ellátást, hetente legalább egyszer. A település több iskolájával szoros kapcsolatot tartanak fenn, iskolai könyvtárként szolgálnak. Korábban filmvetítést, író-olvasó találkozót is tartottak, napjainkra visszatértek a bibliobusz alapfunkcióihoz.

A könyvtár szoros kapcsolatot tart fenn a Kuhmoi Zenei Társasággal, kamarazenei gyűjteményt épít.

Kuhmo testvérvárosa a szovjetunióbeli Kostomuksa. A finn ajkú lakosság ellátása érdekében 100-200 kötetes letéti gyűjteményt tartanak fenn a szovjet iparvárosban, amelyet igény szerint évente cserélnék.

(Pappné Farkas Klára)

91/188

BEHRENS, Shirley J.: Literacy and the evolution towards information literacy: an exploratory study = South Afr.J.Lib. Inf.Sci. 58.vol. 1990. 4.no. 353-358.p. Bibliogr. 34 tétel.

Dél-Afrikai Köztársaság: írni-olvasni tudás és információs jártasság

Analfabéták; Használói szokások; Információs társadalom

A szerző az írni-olvasni tudás (literacy) fogalmát az információs társadalommal kapcsolatban vizsgálja. Azt állítja, hogy az egy fejlődő fogalom, amelyet folyamatában kell vizsgálni, és így az információk világában való jártasság is beletarto-

zik. Azt a jártasságot, amelynek eredményeként el tudunk igazodni, ill. „közlekedni” tudunk ebben az információs világában, a szerző információs jártasságként definiálja. Tanulmányozza az információs jártasság fogalmát, és felsorolja azokat az információkezelési ismereteket, amelyeket a „literacy” szempontjából figyelembe kell venni egy információs társadalomban. A tanulmány az a következtetéssel zárul, hogy az információk világában eligazodó emberek egy életre szóló jártassággal rendelkeznek, amely lehetővé teszi, hogy alkalmazkodni tudjanak egy átmeneti társadalomhoz, végül pedig hozzáértően funkcionálnak egy információs társadalomban.

(Autoref.)

91/189

CHEPESIU, Ron: Cuban libraries: 30 years after the revolution = Am.Lib. 21.vol. 1990. 10.no. 994-997.p.

Kubai könyvtárak: 30 évvel a forradalom után

Általános helyzetkép; Könyvtárügy

A szerző amerikai könyvtáros, aki négyhetes kubai tanulmányútja után szubjektív hangon számol be élményeiről.

A statisztikai adatok tanúsága szerint Castro meglehetősen alacsony képzettségi szintű, kevés könyvtárral rendelkező országot vett át. Egy évvel a forradalom előtt (1958-ban) Kubában mindössze 30 közművelődési könyvtár működött. Az akkor 6 millió 700 ezres lakosságból egymillió analfabéta volt, mintegy 600 ezer gyermeknek semmi reménye nem volt arra, hogy bármilyen iskolai végzettséget szerezzen, tízezer tanár élt állás nélkül. A kubai kormány széles körű kampányt indított az analfabétizmus ellen, hogy képzett polgárokat neveljen az „új társadalom” számára. Az emberek megtanultak írni és olvasni, de folytatniuk is kellett tanulmányaikat. Így jutottak egyre nagyobb szerephez a könyvtárak, melyek száma az ország méretéhez és gazdasági problémáihoz képest ma már hihetetlenül magas. A 14 tartomány mindegyikében van könyvtár, a 179 településen szintén. A fiókkönyvtárak száma 167, ezenkívül több mint 2900 iskolai könyvtár működik, átlagosan 2000 kötetes állománnyal. Az üze-

mi, kórházi és egyéb intézményi ún. mini-könyvtárak száma eléri az 1500-at.

A szerző két dolgot talált meglepőnek: egyrészt olyan könyvtártípusokkal találkozott, amelyek nem jellemzőek egy fejlődő országra, másrészt kiemelkedőnek tartja az ország tudományos és műszaki információs hálózatát, melyet a kubai kormány 1976-ban alakított ki az Oktatási Minisztérium kutatóintézeeteinek ellátására. A 46 könyvtárból és 19 tudományos-műszaki információs központból álló hálózat olyan információtároló és -visszakereső rendszert jelent, amelyben nem publikált dokumentumok, disszertációk, egyéb tudományos kiadványok egyaránt a kutatók, orvosok, mérnökök és kormányhivatalnokok rendelkezésére állnak.

A Casa de las Americas könyvtár Kuba egyik legérdekesebb könyvtára, mely Latin-Amerika szerte ismert. Nyilvános szakkönyvtár, elsősorban írók, művészek, a latin-amerikai kultúra, történelem és szociológia iránt érdeklődők számára. Könyvállománya csaknem 100 ezer kötet és mintegy 6000 folyóirata van.

1964-ben az Egyesült Államok teljes tilalmat rendelt el a Kubával való kereskedelemre. A könyvtárügy területén az embargó azt jelenti, hogy a kubai kollégák nehezebben tudják az információhoz való hozzáférést biztosítani. A kubai könyvtárak nem rendelhetnek közvetlenül amerikai kiadóktól, a Kulturális Minisztérium égisze alatt működő intézményhez, az Instituto de Libros-hoz kell fordulniuk. Ha egy közművelődési könyvtár amerikai folyóiratra szeretne előfizetni, igényét a Nemzeti Könyvtárhoz, a kubai közművelődési könyvtári rendszer felügyeleti szervéhez kell küldenie, amely továbbítja a hivatalos megrendelést az Instituto-hoz.

Annak ellenére, hogy Kuba kereskedelmének 80%-át a Szovjetunióval és szövetségeseivel bonyolítja, nagyon sok könyvet vásárolnak Angliából, Spanyolországból és más nyugat-európai országból, s mintegy 80-90 amerikai könyvtárral állnak cserekapcsolatban. A Havannai Egyetemi Könyvtár például számtalan referenzművet a Library of Congress-től kapott. Amint a kubai könyvtárak példája bizonyítja, a blokádnak nem sikerült az országot nemzetközileg elszigetelnie. A könyvtáraknak a világ csaknem 2000 könyvtárával van kapcsolatuk, a kubai könyvtárosok részt vesznek nemzetközi rendezvényeken pl. IF-LA-konferenciákon.

Természetesen nem támogatja mindenki egyöntetűen a Castro-rezsimet, hiszen 2 és fél millió kubai Mexikóba, az Egyesült Államokba és más országokba emigrált. Autokratikus törekvései ellenére Fidel (ahogy a kubaiak nevezik) továbbra is a szigetország legnépszerűbb személyisége. Kuba nem követi a szovjet peresztrojkit, saját reformpolitikát dolgozott ki. A „javítás” (egy francia újságíró elnevezése szerint: Castrojka) célja a múlt gazdasági hibáinak felszámolása. Ez a reformfolyamat a könyvtárakra is kihat, meg kell próbálniuk a rendelkezésükre álló forrásokat minél hatékonyabban kihasználni. Egy másként gondolkodó könyvtáros véleménye szerint: a javítás mindössze ennyit jelent: Fidel arra kényszerít minket, hogy keményebben dolgozzunk a semmiért.

(Feimer Ágnes)

Központi szolgáltatások

91/190

IVALDI, Christina – SATTIN, Antonella – SCOGNAMIGLIO, Carla: Informazione bibliografica e tecnologie informatiche: la base dati SBL = Boll.Inf.-Assoc.Ital.Bibl. 30.a. 1990. 3/4.no. 201-207.p.

Bibliográfiai információ és információtechnológia: az SBL adatbázis

Gépi információkeresési rendszer; Központi katalógus -online

Az SBN (Servizio Bibliotecario Nazionale – Országos Könyvtári Szolgálat) rendszer már nem csak a résztvevő könyvtárak katalógusát teszi számítógépes hálózatán keresztül hozzáférhetővé egymás és a felhasználó számára, hanem egy önálló bibliográfiai adatbázist, az SBL-t (Sistema beni librari – könyvtári javak rendszer) is. Az alig három év alatt összegyűjtött kb. 850 ezer bibliográfiai rekord részben könyvtári, részben zenei anyagot tartalmaz. Ez utóbbi egy római és egy milánói zenetudományi intézmény zenei kézirat, illetve nyomtatvány-katalógusait jelenti, mintegy 240 ezer rekordot. A könyv-anyag az olasz nemzeti bibliográfia és a külföldi könyvek köz-

ponti katalógusa (37 nyilvános állami könyvtár 1958-1980 közötti gyarapodása) alapján épült. Az adatbázis egyaránt szolgálja az SBN rendszeren belüli osztott katalogizálást és a bibliográfiai információszolgáltatást. Az olasz és a külföldi könyvanyag adatbázisa CD-ROM formában is hozzáférhető.

(Mohor Jenő)

Együttműködés

91/191

WOOD, Sally: Books for Romania: the Scottish appeal = Libr.Assoc.Rec. 92.vol. 1990. 12.no. 917-919.p.

Könyveket Romániának: a skót felhívás

Ajándék; Könyv; Támogatás -más országnak

A bukaresti egyetemi könyvtár nagy kárt szenvedett a forradalom idején. A televízió híradása nyomán az Edinburgh-i egyetemi könyvtár segélyakciót szervezett. A könyvtár vállalta a „Skót könyvek Romániának mozgalom” megszervezését a felhívás közzétételétől az adományok fogadásán, csoportosításán és csomagolásán át a szállítás megszervezéséig. Felhívásukban tudományos, orvosi és műszaki könyveket, valamint szakfolyóiratok öt évnél nem régebbi évfolyamait kérték a könyvtáraktól. Az egyetemi könyvtárak mellett a könyvkiadók is jelentős mennyiségű új anyaggal járultak hozzá az akcióhoz. A munkában önként jelentkező diákok segítettek. A mozgalom romániai összekötője egy romániai magyar lelképásztor, Fazekas Sándor.

A könyveket négy egyetemi könyvtárnak – Bukarest, Kolozsvár, Marosvásárhely és Temesvár – szánták. A könyveket témájuk szerint csoportosítják, csomagolják, angol és román nyelvű feliratokkal látják el a dobozokat, és összeállítják az egyes könyvtárakba induló szállítmányokat. A könyvadományok csomagolásához egy vállalat ingyen dobozokat biztosít, de a költségek így is tetemesek, hiszen minden egyes teherautó eljuttatása Romániába 1200 fontba kerül. Az emberek pedig, akik bőkezűen adakoznak a romániai árvaházak körülményeinek javítására, erre a célra

nem szívesen áldoznak. Eddig több szállítmányt juttattak el Romániába. Az igények figyelembevételével az akciót kiterjesztették a nyelvkönyvekre és oktatási anyagokra is. Skóciában két évre tervezték a mozgalmat, melynek eredményeként – reményeik szerint – sikerül a romániai egyetemi könyvtárak állományát a nyugati társintézmények színvonalára emelni.

(Pappné Farkas Klára)

91/192

FARDON, Chris – HUMPHREY, Jane: Negotiating new horizons: the job exchange alternative; From Aldershot to the Antipodes: a job exchange in New Zealand = Libr.Assoc.Rec. 92.vol. 1990. 12.no. 921-922.p.

Könyvtárosok nemzetközi állás-csere lehetőségei és egy brit gyermekkönyvtáros új-zélandi tapasztalatai

Együttműködés -nemzetközi; Munkabér, alkalmazás

A cikk szerzője tanácsot szeretne adni azoknak a könyvtárosoknak, akik – csere alapon – egy bizonyos ideig külföldön szeretnének dolgozni. Tanácsai a következők: először is beszélj meg a dolgot a főnököddel, és kérd jóváhagyását. Érveid a következők lehetnek: külföldi munkavállalásod egyedülálló lehetőséget nyújt értékes tapasztalatok megszerzésére, ami bizonyosan hasznára válik majd a ti könyvtáratok munkájának is. A helyetted érkező külföldi kolléga friss, kívülálló szemlélete is serkentőleg hathat intézményetek működésére. A könyvtárnak pedig mindezért egy fillért sem kell fizetnie, ami főnököd érdemeit is növeli.

Ha sikerrel jártál, a következő lépésben fordulj a LIBEX-hez (Bureau for International Library Staff Exchange) vagy a LECT-hez (League for the Exchange of Commonwealth Teachers). A LIBEX jól működő nemzetközi könyvtárosközvetítő iroda. Ha írásban beadod a munkádra és életkörülményeidre vonatkozó adatokat, valamint információkat arról, hogy melyik országba, milyen típusú könyvtárba, milyen munkakörbe, mennyi időre szeretnél külföldre menni, a LIBEX ezt meghirdeti külföldi szakmai lapokban, és az érdeklődőknek megküldi jelentkezési lapod másolatát.

Ha pedig te találsz számodra megfelelőnek tűnő álláshirdetést, neked is bővebb felvilágosítást nyújtanak feladójáról.

A LECT kevésbé ismert a könyvtárosok előtt, mert elsősorban tanárok közvetítését vállalja, de hasonló szakmák képviselői is bizalommal fordulhatnak hozzá. Nemcsak a megfelelő cserepartner megtalálásában segít, hanem az utazás megszervezésében, a vízum megszerzésében, a biztosítás elintézésében is.

Nem kell rögtön az első ajánlaton kapva-kapni! A megkeresett intézmények általában nem szokták mindjárt az első jelentkezőt tárt karokkal fogadni. Hasznosabb, ha a válaszokból rövid listát állítasz össze, és alapos mérlegelés után további információkat kérsz a választott könyvtártól.

Megtaláltad végre a megfelelő külföldi kollégát, akivel egy időre életet cserélsz? Ettől kezdve legfontosabb a rendszeres kapcsolattartás. Ajánlatos például megírni, hogy mennyibe kerül a kenyér, a tömegközlekedés, a telefon. Azt se titkold el, ha kedvenc háziállatod egy kígyó, „aki” otthon lesz, mikor partnered megérkezik lakásodba, vagy hogy a vendégszobában albérlőddel fog találkozni.

Ami a költségeket illeti, a külföldi munkavállalás nem éppen olcsó mulatság, de ha egy évnél több időt töltesz távol országotól, kérhetsz adókedvezményt. Ezen kívül ajánlatos átlapozni az alapítványok címtárát is, mert lehetséges hogy van olyan, amelyik segítséget tud nyújtani utazáshoz. Sőt, talán te leszel az első olyan könyvtáros, akit egy kereskedelmi cég fog támogatni.

Biztos, hogy attól fogva, hogy a külföldi munkavállalás először megfordult a fejedben, tele leszel gonddal. Mégis megéri – akinek része volt ebben a kalandban, nemigen panaszkodott még.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 211

Jogi szabályozás

91/193

CORNISH, Graham P.: The conflict between copyright and document supply: real or imagined? = IFLA J. 16.vol. 1990. 4.no. 414-421.p.

Res. francia, német és spanyol nyelven.

Valóságos vagy képzeletbeli a szerzői jog és a dokumentumszolgáltatás konfliktusa?

Dokumentumszolgáltatás; Szerzői jog

Sok vita folyik a dokumentumszolgáltatás eredményeiről és hibáiról. A viták középpontjában az időszaki kiadványok cikkmásolatai állnak. Kevesebb szó esik könyvek hosszabb fejezeteinek másolásáról, mivel erre jóval csekélyebb az igény. A szerzői jog birtoklói szerint a dokumentumszolgáltatás számukra a következő hátrányokkal jár:

1. csökkenti a dokumentumeladások számát;
2. a szerzőt pénzbevételektől fosztja meg;
3. külön költség nélkül kibővíti a dokumentumhoz való hozzáférést;
4. kereskedelmi és ipari érdekeltségek számára nyereséges kutatások végrehajtását teszi lehetővé, s ennek bevételeiből a szerző/kiadó nem részesül.

A szerzői jog birtokosainak álláspontja szerint ha a könyvtár be tud szerezni egy cikkmásolatot vagy egy műnek egy részét egy távoli forrásból, akkor nem veszti meg a dokumentumot. Azonban bebizonyosodott, hogy ez az állítás nem igaz. A könyvtárak számára az elsődleges a birtoklás. A dokumentumszolgáltatás nem pótolhatja a gyarapítást.

A 2. pontban megfogalmazott vád sem igazán meggyőző. A szerzőket általában egy összegben fizetik, vagy szerzői jogdíjat kapnak a kiadótól. A folyóiratcikkek szerzőit ritkán fizetik a cikkért, s ha mégis, az összeg igen csekély, és csupán a folyóirat példányszámától függ.

Ami a használatától függő díjazást illeti, az a kritika, amely szerint a kérő könyvtár vagy a használó külön díjazás nélkül jut hozzá a dokumentumokhoz, szintén nem állja meg a helyét. A dokumentumszolgáltatás igen költséges dolog. Egy vizsgálat szerint a könyvtárak 13%-ának külön költségvetése van könyvtárközi kölcsönzési célokra. A használatnak megfelelő díjazás ösvénye veszélyes útra vezet. Eszerint a folyóiratok csak olyan jól bevált és kipróbált anyagokat jelentetnének meg, amelyek széles körű használatra számíthatnak. Ez a fajta gazdasági cenzúra a kutatókat aggodással töltheti el.

Az érték szerinti díjazás (4. pont) váltotta ki a legélesebb vitát. A szerzői jog birtokosai azzal érvelnek, hogy a kereskedelmi és ipari szakkönyv-

tárak saját tevékenységükhöz használják fel a dokumentumokban fellelhető információkat, és így nagy bevételhez jutnak. Alapvetően az a gond, hogy a jogbirtoklók még nem tudták eldönteni: vajon a kompenzáció az előfizetés feltételezett csökkenésén vagy a külön jövedelemből való részesülésen alapuljon?

A használó szemszögéből alapvető a hozzáférés szabadsága. A dokumentumszolgáltatás fontos része az IFLA UAP (Kiadványok Egyetemes Hozzáférhetősége) programjának. A tudósok és a kutatók számára lehetőséget teremt intellektuális tevékenységük fejlesztésére, munkájuk tökéletesítésére. Ez a kiadók számára is előnyös, hiszen szükségük van kiadható művekre.

A CD-ROM-on tárolt adatok használata könnyen ellenőrizhető, ezért azt gondolhatnánk, a szerzői jog birtokosai az ellenőrzést a kezükben tartják és a díjazást is úgy állapítják meg, ahogy nekik tetszik. A műszaki fejlődés azonban újabb gondokkal jár. A telefaxon keresztül történő vagy a műholdas dokumentumszolgáltatás nem oldható meg a jelenleg érvényes törvényekkel. Mind a szerzői jog birtokosának mind a használónak tisztában kell lennie a törvényekkel kapcsolatos gazdasági és erkölcsi problémákkal. Egyébként a könyvtárközi kölcsönzés és a dokumentumszolgáltatás nem jelent veszélyt a szerzői jogra. A konfliktus inkább képzelt, mint valóságos.

(Kürti Lászlóné)

91/194

MACCORMICK, Paul – WILLIAMSON, Michael: Legal deposit and electronic publishing. Results of a survey = Alexandria. 2.vol. 1990. 3.no. 51-63.p.

A kötelempéldány-szolgáltatás lehetősége elektronikus publikáció esetében. Felmérés

Állománygyarapítás; Dokumentum -gépi információhordozón; Felmérés; Hozzáférhetőség; Kötelempéldány; Nemzeti könyvtár

1989 februárjában a nemzeti könyvtárak igazgatóinak konferenciája (Conference of Directors of National Libraries, CDNL) azzal a céllal küldött kérdőíveket az összes nemzeti könyvtárnak, hogy megtudja: hogyan történik az elektronikus

publikációk beszerzése és bibliográfiai számbavétele, valamint az ezekhez való hozzáférés. A lehetséges 112 könyvtár közül 46 válaszolt, s a válaszokból az derült ki, hogy kevés még az ilyen anyagokkal ténylegesen foglalkozó könyvtár, de számosan fontolgatják ezek beszerzését. A szerzők több komoly problémát vetnek fel, pl. a hozzáférés feltételei, a szerzői jog, a berendezések karbantartása. Újra kell definiálni a „kiadás” fogalmát. Rengeteg olyan információ van, amelyet a nemzeti könyvtárak nem szereznek be. Sürgősen létre kell hozni a köteleespéldányok új rendszerét, különösen az online publikációk vonatkozásában. Létre kell hozni egy munkacsoportot, amely a felmérés eredményének fényében megvizsgál egy sor, az elektronikus publikációkhoz kapcsolódó, főleg terminológiai kérdést. (Autoref.)

Könyvtárosi hivatás

91/195

BUSCHMAN, John – CARBONE, Michael: A critical inquiry into librarianship: applications of the „new sociology of education” = *Libr. Quart.* 61.vol. 1991. 1.no. 15-40.p. Bibliogr. 78 tétel.

A könyvtárosi hivatás kritikai vizsgálata, az „új oktatásszociológia” tanulságai alapján

Könyvtárosi hivatás; Könyvtártudományi kutatás; Oktatásügy; Tájékoztatás szabadsága; Társadalmi követelmények

A könyvtárügyről szóló tanulmányok legtöbbször nem veszi figyelembe azt a társadalmi, politikai és gazdasági környezetet, amelyben a könyvtár mint intézmény működik, és amelyben könyvtárosok mint szakemberek dolgoznak. Létezik egy tudományterület, amely modellként szolgálhatna a könyvtárügy kritikai kutatására, ez pedig az ún. „új oktatásszociológia”. Áttekintve az új oktatásszociológia releváns szempontjait, és a nyert ismereteket a könyvtárakban folyó jelenlegi kutatásokra és gyakorlatra alkalmazva a cikk megkísérel egy ilyen kutatást megalapozni és alkalmazni. Hangsúlyozza a könyvtárügy kapcso-

latait az uralkodó politikai, társadalmi és gazdasági irányzatokkal.

(Autoref.)

91/196

WARNER, Alice Sizer: Librarians as money makers: the bottom line = *Am. Libr.* 21.vol. 1990. 10.no. 946-948.p. Bibliogr. 10 tétel.

A könyvtárosok mint vállalkozók

Tájékoztatási vállalkozás; Térítéssel szolgáltatás

Mostanában egyre többet hallhatunk az elszámolási rendszert bevezető könyvtárakról (intrapreneurs) és az üzleti vállalkozásba kezdő könyvtárosokról (entrepreneurs). Az előbbieket három csoportba sorolhatók. Az elsőbe azok tartoznak, amelyek szolgáltatásaik költségeit csak saját intézményükön belül regisztrálják. Itt a könyvtár valójában nem foglalkozik a pénzzel magával – ez a gazdasági osztály dolga –, csupán elszámolja bizonyos típusú szolgáltatásait a megrendelő részére.

A második típusba azok a szolgáltató intézmények tartoznak, amelyek nemcsak elsődleges szolgáltatásaikat fizettetik meg ügyfeleikkel, hanem az azokhoz szükséges könyvtári munkát is. Egy ügyvédi irodában például a számlában külön tételként szerepelnek a könyvtárosok munkaórái, melyeket az adott kliens ügyére fordítottak.

A legkényesebb eset az, amikor a könyvtár maga kér pénzt felhasználóitól egyes szolgáltatásaiért. Ennek jogszerűségéről közel negyven éve folyik a vita, ennek ellenére ma már egyre több könyvtár követi ezt a gyakorlatot.

A másodikként említett, üzleti vállalkozást indító könyvtárosoknak nagyon pontosan tudniuk kell, hogy kinek mit akarnak eladni. Legjobb, ha speciális, célzott szolgáltatásra rendezkednek be. Egy Dániából áttelepült orvosi könyvtárosnő például kifejezetten az amerikai dán orvosok információs igényeit szándékszik kielégíteni. Ehhez minden adottsága megvan: a szakmai tudáson kívül beszél dánul és angolul, rendelkezik telefonnal, faxszal és telexszel. Ő lesz tehát klienseinek „amerikai szeme, füle, lába”.

Valószínűleg több mint ezer információs vállalkozás működik ma az Egyesült Államokban és Kanadában. Legtöbbjük online információkere-

séssel foglalkozik, mások könyvtárépítési tanácsadást, könyvtárgépesítést, közkönyvtári hálózatok szervezését, biblioterápia tanítását, hosszú távú tervek kidolgozását vállalják.

Ha valaki ilyen információs vállalkozó szeretne lenni, annak érdemes megfogadni a következő hét tanácsot:

1. Szeresd a pénzt. Beszélj róla és mielőbb hajtsd be a késlekedő megrendelőktől.

2. Állandóan üzletelj, és mindig erre gondolj.

3. Tanuld meg a lehető leggyorsabban felkutatni a megrendelőket, lehetőleg olyanokat, akik máskor is hozzád fordulnak majd megbízásaikkal.

4. Gyűjtsd a referenciákat. Megfelelő referenciával sokkal könnyebben kapsz megrendeléseket, mint anélkül.

5. Tanuld meg, hogyan magyarázhatod el a lehető legegyszerűbben az általad nyújtott szolgáltatás lényegét.

6. Keresd a fizetőképes klienseket. Vigyázz, mert a legnagyobb cégek között is vannak olyanok, melyek késedelmesen fizetnek, ezért jobb, ha a megrendelés elfogadása előtt ellenőrzöd a kliens fizetőképességét.

7. Azt kell tudnod eladnod az embereknek, amit venni akarnak, nem azt, amiről te úgy gondolsz, hogy szükségük van rá.

A jótanácsok ellenére a könyvtárosoknak csak igen kis részéből lesz üzletember. Úgy tűnik, az igazi könyvtárosokat elsősorban a minőségi munka érdekli, nem pedig a kuncsaftok felkutatása. A nyereségérdekeltektől információszolgáltatóknak jól kell egyensúlyozniuk e kettő között. Valószínűleg ez az egyik legnehezebb feladat munkájuk során.

(Fazokas Eszter)

91/197

HODGES, Julie E.: *Stress in the library* = *Libr. Assoc. Rec.* 92.vol. 1990. 10.no. 751-754.p. Bibliogr. 8 tétel.

Stressz a könyvtárban

Munkahelyi légkör; Munkapszichológia; Vezetés

Egy könyvtáros esetében a stressz megnyilvánulhat az olvasók és a kollégák iránti türelmetlenségben, a munkában való érdektelenségben.

A munkatársakat ért stresszhatásoknak súlyos következményei lehetnek a könyvtár működésére nézve: nő az igazolatlan hiányzások száma, az idő előtti nyugdíjazások mértéke, észrevehetően csökken a munka hatékonysága.

A stressznek igen sokféle oka lehet. Elsősorban a túlhajtott munkát tartják annak, de legalább ennyire jelentős a kommunikáció és a pozitív visszacsatolás hiánya. A hirtelen változások – a gazdasági jellegűek, a technikai fejlődés által támasztott új követelmények és a politikai változások egyaránt – szintén okai lehetnek a stresszes állapotoknak. A helyi önkormányzatban történő hatalomváltás például általában együtt jár a könyvtárakkal foglalkozó osztály átszervezésével. Ez jó ideig eltarthat, ami alatt egyre nő a feszültség az érintett könyvtárosokban. Az átszervezés a könyvtárat is elérheti, s nyomában a racionalizálás miatt sokszor kevesebb könyvtáros marad, mint ahány ténylegesen el tudja látni a feladatokat. Ez persze túlmunkához, és a tökéletlenül végzett munka kényelmetlen érzéséhez – azaz stresszhez vezet.

A használatokkal való kapcsolat nehézségei szintén megnehezíthetik a könyvtárosok életét, hiszen majdnem mindegyiküknek volt már alkalma „nehéz olvasóval”, hangoskodó, rendbontó fiatalokkal találkozni. Ezen kívül az esti és hétfégi ügyeletek sem tesznek igazán jót a családi életnek, és a rugalmas munkaidő hiánya is sok gondot okoz a kisgyermekes anyáknak.

A hetvenes évektől nem egyszer gazdasági korlátozó intézkedések sújtották a könyvtárakat, ami néha a térítésmentes szolgáltatások rovására ment. Ezt egy vérbeli könyvtáros szintén nem tudja könnyen megemészteni.

A középvezetők gyakran úgy érzik, hogy kihagyják őket olyan döntések meghozatalából, melyben tudásuk, tapasztalataik miatt pedig részt kellene venniük. Azt is gyakran panaszolják, hogy kapcsolatuk nem elég szoros közvetlen feletteseikkel, nem kapnak tőlük elegendő információt, határozott iránymutatást, és megfelelő támogatást. Fizetésük sem irigylésre méltó, előremenetelük nem túl gyors, gyakran küszködnek a munkaerőhiánnyal. Emiatt a megkérdezettek 60%-ának az utóbbi egy évben megfordult a fejében, hogy új állás után néz.

A kormány és a közvélemény nem becsüli eléggé a könyvtáros hivatást, ami ugyancsak frusztráló tényező, sőt sokakat a pálya elhagyására készíten. Nem könnyíti meg a helyzetet az

önkormányzat bürokratikus működése sem. Ezt még tetézi, ha ráadásul a helyhatóság munkáját a kormányzervek alattomos politikai támadásai is gyengítik.

A köztudatban a könyvtár még mindig úgy él, mint elefántcsonttorony, melyben nyugodt, kényelmes munka folyik. A kutatások eredményei ennek inkább az ellenkezőjét igazolják, és arra intenek, hogy sokkal nagyobb figyelmet kellene fordítani a könyvtárak és könyvtárosok problémáira.

(Fazokas Eszter)

91/198

JAFFE, Martin: The road less traveled: an alternative to the bureaucratic model of librarianship = Wilson Libr.Bull. 65.vol. 1990. 4.no. 49-51.p.

Egy kevésbé járt út: a könyvtárosság bürokratikus modelljének alternatívája

Könyvtárosi hivatás; Modellálás; Munkaszervezet

Napjainkban a könyvtárakban kétféle vezetési-szervezési modell található: az egyik ösztönzi a könyvtárosok önálló szakmai fejlődését, a másik pedig akadályozza azt. Ernest Schuttenberg e két modellt szakmai (professzionális), ill. bürokratikus modellnek nevezi. A bürokratikus modell elsőrendű jellemzői: az ellenőrzésre épülő szervezeti rendszer, a meghatározott munkafolyamatokhoz, irányelvekhez való alkalmazkodás, a beosztási hierarchiára alapuló döntéshozatal, a főnök-beosztott kapcsolat. Ezzel szemben a szakmai modell kulcsszavai: új ismeretek felfedezése és alkalmazása, a céloknak megfelelő szolgáltatások nyújtása, s szakértelemre-gyakorlatra alapozott döntéshozatal.

Képzelnünk el egy lelkes, frissen végzett könyvtárost, aki szakmai karrierjét egy bürokratikus felépítésű közművelődési könyvtárban kezdi, és állománygyarapítással szeretne foglalkozni. Azt képzelem, hogy aktívan részt vehet majd a válogatásban, az állománygyarapítási normatívák kialakításában, olvasótalálkozókat szervezhet az igények kiderítésére, s hamarosan elnyerheti az idősebb szakemberek elismerését. Álmai azonban hamarosan szertefoszlának, hiszen a terve-

zési-irányelvkialakítási feladatok a vezetők hatáskörébe tartoznak, a válogatást pedig már elismert, „vén” tárgyköri specialisták végzik. Amit neki is meg fognak engedni, az a havi gyarapodási listák összeállítása, esetleg az új könyvek kiállítása a reklámpolcokra. Ezért könyvtárosunk vagy feladja innovatív, a használók igényeinek kielégítésére irányuló ambícióit, vagy vezetésre szakosítja magát. A bürokratikus modellre jellemző a pszichológusoknak az a megállapítása, hogy ha az embereknek nincs alkalmuk a mindennapi életüket formáló eseményeket befolyásolni, akkor passzívok, letargikusak lesznek, s nem vállalják a felelősséget azokért a döntésekért, amelyeket nem ők hoztak.

A professzionális modellt egy kollegiális közösséghez lehet hasonlítani, ahol az intézményi és oktatási irányelveket és döntéseket azok hozzák meg, akiknek ténylegesen közük van a közvetlen szolgáltatásokhoz, tehát pl. tanárok, tanácsadók, könyvtárosok.

Ami a pálya fejlődési, előrelépési lehetőségeit illeti, a bürokratikus modellben ez az út lineáris, vagyis a kezdő könyvtárosnak egy ranglétrán kell végighaladnia, s ha eléri a létra csúcsát, akkor könyvtárigazgatóként is „végezheti”. A professzionális modell jellemzője ezzel szemben az „állandó állapotú” (steady state) pályakép, amely egy speciális szakterület melletti, életre szóló elkötelezettséggel jár. Ilyenkor a könyvtáros nem ellenőrzi, hanem végzi az illető könyvtári munkafolyamatot, a kontrollt pedig a tapasztalt szakemberek által íratlanul kijelölt normák jelentik. Jellemzője továbbá a szakmai fejlődést biztosító állandó továbbképzés és a szakterületen belüli, illetve ahhoz kapcsolódó gyakori „hangsúlyváltás”. A könyvtárvezető itt egy egyetemi tanszékvezetőhöz hasonlítható, aki inkább kolléga és szakmai lektor, mint a bürokratikus modell utasító-ellenőrző főnöke.

Igaz, hogy egy hatékony professzionális modellre való áttérés nem kevés bátorságot és elkötelezettséget kíván meg és konfliktusokkal jár, de szakmánknak az 1990-es évekbeli vitalitását csak ez biztosíthatja.

(Novák István)

Lásd még 263-264

91/199

PARIS, Marion: Why library schools fail: the reality behind library school closings = Libr.J. 115.vol. 1990. 16.no. 38-42.p. Bibliogr.

Miért szűnnek meg az amerikai könyvtáros iskolák?

Hatékonyaság; Könyvtárosképző intézmény; Oktatásügy

Mi az oka annak, hogy amikor a könyvtárosi és információs szakmának új szerepek és feladatok kínálkoznak, 1978 óta egy sor egyetem felszámolja könyvtári tanszékét vagy intézetét? A magántermészetű nézetcserek mellett a szakirodalom keveset foglalkozott ezzel a problémával, de a megjelent publikációk meglehetősen pontosan diagnosztizálták az okokat (kishitűség, tehetetlenség a külső támogatások megszerzésében, csökkenő egyetemi finanszírozás, a könyvtári munkaerőpiac beszűkülése, egyetempolitikai megfontolások, visszahuzódás az egyetemi megítélés elől).

A szerző négy, bezárás előtt álló könyvtáros iskolában végzett vizsgálódása során hat kérdést tett fel.

1. *Pénzügyi válság kérdőjelezte meg a könyvtárosképzést? Bár jelentkeztek pénzügyi nehézségek, végső soron nem ezek miatt zárják be az iskolákat.*

2. *Az egyetem vezetői tisztában vannak-e a könyvtáros iskola feladataival és programjával? Mind a négy esetben meg lehetett állapítani, hogy a könyvtáros oktatók és az egyetemi vezetés között alapvetően hiányzott a kommunikáció és az egymás megértése. Személyes konfliktusok és ellenszenvok is meglepően nagy mértékben súlyosbították a helyzetet. Mintha a pénzügyi nehézségek csak ürügyül szolgáltak volna a régóta tervezett felszámolások végrehajtására. Hasonlóképpen az oktatási programok és tantervek kiértékelése is porhintésnek tűnik: az eredménytől valójában nem függ a bezárás, illetve a kritériumokat úgy állapítják meg, hogy az iskolák elmaraszthatók legyenek.*

3. *Szükségesnek látják-e az egyetemi vezetők a könyvtáros iskolát? Egyetlen esetben sem volt*

pozitív a válasz erre a kérdésre. Úgy vélték, hogy az USA-ban van éppen elég képző intézet (pl. tanítóképző főiskola), amely pótolhatja a náluk felszámolásra kerülő tanszéket. A könyvtáros oktatók pedig nem voltak képesek meggyőzni vezetőiket arról, hogy a könyvtárosképzés fenntartandó, sőt fejlesztendő. A számítástechnikával, gazdasági élettel és információ-menedzsmenttel foglalkozó tanszékek pedig riválist látnak a könyvtárosságban.

4. *Megfelelt-e a könyvtáros iskolák színvonala az American Library Association követelményeinek? A bezárásra ítélt könyvtáros iskolák hiába felelnek meg az ALA előírásainak, pláne, ha teljességgel elszigetelődnek az egyetemek szakmai és társadalmi életétől.*

5. *Mérlegeltek-e az egyetem vezetői más alternatívát is, mint a könyvtáros iskola bezárását? Szembekerülve a takarékoskodás kényszerével, egyszerűen fel sem merült bennük, hogy ne a könyvtárosképzést számolják fel.*

6. *Van-e a közelben egy másik képző intézet, vagy olyan program, amely a tagállamon kívüli hallgatókat is tandíjkedvezményrel fogadhatta volna? A képzés költségeinek növekedésével sok hallgató erősen megfontolja, érdemes-e annyit áldozni egy olyan diplomáért, amely anyagilag oly keveset hoz a konyhára.*

A túlélni akaró könyvtáros iskoláknak legáltalább négy dologra van szükségük: erős vezetés, alapos képzés, időszerű kutatási program és hivatástudat.

(Papp István)

91/200

HOGH, Horst – MARUNIAK, Peter: Ďalšie vzdelávanie knižničných pracovníkov = Čitateľ'. 39.roč. 1990. 10.no. 352-353.p.

Könyvtárosok továbbképzése*Továbbképzés*

Az új helyzetben a szlovák könyvtárosok továbbképzését is hozzá kell igazítani a nemzetközi programok és a nemzetközi szakmai szervezetek (UAP, a történeti gyűjteményekkel kapcsolatos munka programja, Unesco, IFLA stb.) céljaihoz és követelményeihez, illetve az általuk kínált lehetőségek (szakértők, előadók küldése,

rendezvényeiken való részvétel, tanulmányutak, alapítványi támogatások stb.) hasznosításához. Ez különösen a sajátos honi hiányosságok (rossz idegennyelvtudás, a korszerű technika elégtelen ismerete, rendszerszervezésben való járatlanság stb.) mielőbbi felszámolása érdekében kívánatos és fontos.

A továbbképzés egyéb aktuális témái: a szakmaváltás könyvtári segítésére való felkészítés, a könyvtári gazdaságtan elsajátítása, a könyvtári környezet tanulmányozásához szükséges ismeretek elterjesztése, pályaképvizsgálatok elősegítése. E tekintetben továbbra is szükséges a Matica slovenská, a képző intézmények és a nagyobb könyvtári központok együttes, koordinált munkája. A továbbképzési formáknak is változatosabbaknak kell lenniük; nagyobb teret kell biztosítani a levelező képzésnek, illetve a rá való beiskolázásnak, valamint az egyéni továbbképzés, az autodidakszis támogatásának.

Véget kell vetni a „továbbképzés a továbbképzésért” szemléletnek. A továbbképzés hozzon hasznot mind a munkahelynek, mind az egyénnek (pl. járjon béremeléssel). Ha az egyén megtapasztalja, hogy a több ismeret egyszerűs mind anyagi előnyt is jelent számára, bizonyára fizetni is hajlandó lesz a továbbképzési akciókban való részvételéért.

(Futala Tibor)

Lásd még 179

Egyesületek, konferenciák

91/201

ZONIN, A.S.: Demokratičeskoe dviženie bibliotekarej segodnâ = Sov.Bibliotekoved. 1990. 6.no. 34-37.p.

A könyvtárosok demokratikus mozgalma – napjainkban

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Érdekvédelem; Könyvtárosi hivatás

A Szovjetunióban az utóbbi időben számos könyvtáros egyesület és szövetség alakult. Ezek vagy területi vagy szakmai alapon szerveződnek.

Közös céljuk a szakmai önkormányzat megvalósítása. Mindazonáltal ezek az alakulások nincsenek kedvező helyzetben, egyfelől a képlékeny társadalmi és gazdasági helyzet miatt, másfelől amiatt, hogy nem rendelkeznek demokratikus tapasztalatokkal, bár mindegyikük a demokrácia, a pluralizmus, a glasznosztj és a kollegialitás jegyében kíván tevékenykedni.

Célszerű volna, hogy ezek az új egyesületek és szövetségek valamiféle országos szervezetbe integrálódjanak. Korántsem avégett, hogy egy újabb központi „instancia” jöjjön létre. A központi tömörülésnek a koordinálás és a segítség volna az értelme és a célja.

Működése főként a jogszabályok kezdeményezésére, a tudományos szakvéleményezésre, a könyvtáros szakma szociális jogainak és gazdasági érdekeinek védelmére, a tájékoztató tevékenységre és a külföldi kapcsolatok kiépítésére és tartására terjedne ki.

Az országos szervezet föderatív alapon működne, s ennek megfelelően a neve is ezt tükrözné (a Szovjetunió Könyvtáros Egyesületeinek és Szövetségeinek Föderációja). Az önkéntesen vállalt tagságot az országos szervezet nem kötné semmiféle szintbeli, szabályzati elvárásokhoz.

Egyébként az országos szervezet létrehozására már több egyesülettől-szövetségtől érkezett javaslat, s néhány alapszabályi tervezet is készült. A következő lépésként az „eszme” és gyakorlati megvalósításának módja vitatandó meg, remélhetőleg igenlő eredménnyel.

(Futala Tibor)

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

91/202

LINE, Joyce: National libraries around the world 1988-1989. A review of the literature = Alexandria. 2.vol. 1990. 1.no. 1-27.p. Bibliogr. 97 tétel.